DOI: 10.2478/v10066-011-0016-x

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA
VOL. LXVI, 2 SECTIO B 2011

Zakład Ochrony Środowiska UMCS
Zakład Kartografii UMCS

WIOLETTA KAŁAMUCKA, KRZYSZTOF KAŁAMUCKI

Zagospodarowanie turystyczne gmin nadbużańskich w odcinku granicznym Dołhobyczów–Włodawa na tle istniejących obszarów chronionych

Touristic infrastructure of municipalities in the border section of Bug valley's Dołhobyczów–Włodawa in the context of existing protected areas

Słowa kluczowe: zagospodarowanie turystyczne, obszary chronione, Bug, województwo lubelskie
Key words: touristic infrastructure, protected areas, Bug, Lublin voivodeship

WPROWADZENIE

Ze względu na położenie w strefie zbiegu granic ważnych struktur przyrodniczych i geograficznych kraju i Europy środowisko przyrodnicze województwa lubelskiego charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem, a nawet unikatowością występujących tu gatunków, siedlisk i krajobrazów. Na specyfikę położenia województwa nakłada się również naturalny charakter jego granic. Stanowią je od zachodu oraz na znacznym odcinku od wschodu doliny dużych rzek: Wisły i Bugu. Obie doliny, stosunkowo mało przekształcone, prowadzące wody rzeczne w nieuregulowanych korytach, przedstawiają dużą wartość przyrodniczą i uznane zostały za korytarze ekologiczne o randze kontynentalnej. Artykuł poświęcony jest zagospodarowaniu turystycznemu gmin nadbużańskich przylegających do doliny Bugu. Jest to obszar przygraniczny, słabo zagospodarowany, ale bardzo atrakcyjny turystycznie, głównie ze względu na malowniczość samej doliny. Tutaj na bogac-

two przyrodnicze nakłada się dziedzictwo wielowiekowego zagospodarowania, które pozostawiło niespotykaną gdzie indziej mozaikę krajobrazów naturalnych i kulturowych, ukształtowanych na styku Wschodu i Zachodu przez wyznawców katolicyzmu, prawosławia, judaizmu i islamu. Bogactwo przyrodnicze i kulturowe doliny Bugu znalazło swoje odzwierciedlenie w formach prawnej ochrony, jakie ustanowiono na tym obszarze. Są to: rezerwaty, obszary Natura 2000, parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu. Status ochronny tych obszarów nie ogranicza możliwości wykorzystywania walorów do celów turystycznych przy zachowaniu, stosownie do przepisów prawa, dbałości o stan środowiska.

OBSZAR BADAŃ I METODY

Celem pracy jest charakterystyka wybranych elementów zagospodarowania turystycznego o zasadniczym znaczeniu dla turystyki w gminach nadbużańskich od miejsca, w którym rzeka wpływa na terytorium Polski (okolice wsi Gołębie w gminie Dołhobyczów) do Włodawy – miejscowości o największym znaczeniu dla turystyki i rekreacji we wschodniej części województwa, a także określenie zbieżności między walorami przyrodniczymi a stopniem zainwestowania w turystykę. W ustalaniu stanu zagospodarowania obszarów chronionych analizowano zagospodarowanie turystyczne gmin leżących nad Bugiem, na obszarze których występują obszary chronione na mocy Ustawy o ochronie przyrody (2004). Były to gminy: Dołhobyczów, Mircze, Hrubieszów oraz miasto Hrubieszów, Horodło (powiat hrubieszowski), Dubienka, Dorohusk, Ruda Huta (powiat chełmski), Wola Uhruska, Włodawa i miasto Włodawa (powiat włodawski). Założenie to wynikało nie tylko z łatwiejszej dostępności materiałów, ale wydawało się słuszne również ze względu na przebieg granic gmin nawiązujących do biegu rzek. Taki układ sprawia, że przeważająca część powierzchni gmin (poza gminą Mircze) znajduje się w odległości nie większej niż 5–7 km od Bugu, co nie stanowi na ogół bariery w turystycznej penetracji terenu.

Charakterystyka wybranych elementów zagospodarowania turystycznego doliny Bugu objęła: bazę noclegową i gastronomiczną oraz elementy infrastruktury towarzyszącej. W opracowaniu wykorzystano: dane GUS publikowane w rocznikach statystycznych (Rocznik Rzeczypospolitej Polskiej, Rocznik Województwa Lubelskiego z lat 2008 i 2009), opracowaniach tematycznych (Turystyka 2008 i 2009) oraz Banku Danych Regionalnych; informacje zawarte w dokumentach planistycznych – Audycie turystycznym województwa lubelskiego (2008), Koncepcji programowo-przestrzennej rozwoju turystyki i rekreacji, Raporcie o Stanie Zmian w Zagospodarowaniu Przestrzennym Obszaru Województwa Lubelskiego (2009); dostępne mapy turystyczne obejmujące teren badań; aktualne informatory turystyczne; wiadomości z oficjalnych stron internetowych Urzędu Marszałkowskiego w Lublinie i portalu turystyka.lubelskie.pl oraz dane uzyskane z Zarządu Parków

Krajobrazowych Polesia. Ustalenie rzeczywistego zagospodarowania turystycznego na podstawie dostępnych publikowanych materiałów stwarzało sporo problemów, głównie ze względu na aktualność informacji i rozbieżności w wartościach wskaźników uzyskiwanych z różnych źródeł. Dla zachowania jednolitego przeglądowego charakteru pracy za podstawę przyjęto dane GUS. Dane o formach ochrony zestawiono na podstawie materiałów GUS oraz RDOŚ w Lublinie.

WYNIKI

DOLINA BUGU I OBSZARY PRZYLEGŁE NA TLE SYSTEMU OBSZARÓW CHRONIONYCH ORAZ KONCEPCJI ZAGOSPODAROWANIA TURYSTYCZNEGO WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

Bug, stanowiący oś i główną atrakcję przyrodniczą omawianego obszaru, jest najdłuższą rzeką płynącą przez obszar województwa lubelskiego. Całkowita długość rzeki wynosi 772 km. Źródła Bugu znajdują się w okolicach Wierchobuża w Gołogorach na Ukrainie (Szwajgier i in. 2002). Po przepłynięciu 185 km w okolicach wsi Gołębie Bug wpływa na terytorium Polski, gdzie na odcinku 380 km stanowi granicę województwa lubelskiego. Na nieco krótszym dystansie (363 km) tworzy jednocześnie granicę między Polską i Ukrainą, a poniżej Sobiboru między Polską a Białorusią. Na obszarze objętym badaniami Bug przecina kilka jednostek fizjograficznych. W podziale Kondrackiego (1998) wszystkie zaliczane są do megaregionu Europy Wschodniej. W odcinku górnym, zwanym wołyńskim (do Horodła), dolina Bugu przecina Wyżynę Wołyńską (w mezoregionach Kotlina Hrubieszowska i Grzęda Horodelska), następnie przepływa przez Polesie Wołyńskie (Obniżenie Dubienki i Pagóry Chełmskie) i od Świerża Polesie Zachodnie (Równina Łęczyńsko-Włodawska), tworząc odcinek poleski (ryc. 1).

Środowisko przyrodnicze omawianego obszaru charakteryzuje się wyjątkowo dużym zróżnicowaniem występujących tu siedlisk i gatunków. Na odcinku Gołębie–Terespol stwierdzono występowanie 1000 gatunków roślin naczyniowych należących do różnych elementów geograficznych (Urban, Wójciak 2002). Bogata jest również fauna. Stwierdzono tu występowanie m.in. ponad 100 gatunków motyli dziennych (70% gatunków w Polsce) (Pałka i in. 2002), 44 gatunków ryb (57%) (Błachuta i in. 2002), 158 gatunków ptaków lęgowych i prawdopodobnie lęgowych (69%) (Piotrowska i in.), w tym wiele gatunków rzadkich, chronionych oraz gatunki zagrożone wyginięciem.

Stopień zachowania krajobrazów naturalnych oraz siedlisk rzadkich i chronionych gatunków roślin, grzybów i zwierząt umożliwiał objęcie doliny Bugu prawną ochroną. Jest to obszar o dużym udziale obszarów objętych prawną ochroną. O ile łączna powierzchnia omawianych gmin wynosi 1687,7 km^2, co stanowi 6,7% powierzchni województwa, o tyle udział obszarów chronionych, bez obszarów Natura 2000, jest większy niemal dwukrotnie. Tu znajduje się 11,1% powierzchni obszarów chronionych w województwie lubelskim. Szczegółowe ze-

Ryc. 1. Dorzecze Bugu na tle krain geograficznych według J. Kondrackiego (1998)
Bug river Basin, against the background of geographical regions acc. to J. Kondracki (1998)

stawienie głównych form ochrony obszarowej przedstawiono w tab. 1, a udział obszarów chronionych w powierzchni gmin na ryc. 2.

Jak wynika z tabeli, obszary chronione zajmują 37,6% powierzchni omawianego obszaru. W niektórych gminach udział obszarów chronionych jest bardzo duży, np. w gminie Dubienka 72%, w gminie Horodło 69,5%.

Tab. 1. Obszary prawnie chronione w gminach nadbużańskich w odcinku Dołhobyczów–Włodawa w 2009 roku
Area of special nature protected by law in the municipalities of the Bug river in the Dołhobyczów–Włodawa section in 2009

Gmina *Commune*	Powierzchnia całkowita *Total area*	Obszary chronione o dużych wartościach przyrodniczych ogółem *Area of special nature protected by law*		Rezerwaty *Nature reserves*		Parki krajobrazowe *Landscape parks*		Obszary chronionego krajobrazu *Protected landscape area*		Użytki ekologiczne *Ecological areas*	
	ha	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
Włodawa miasto	1797,0	1111,0	61,8	0,0	0,0	20,0	1,1	1091,0	60,7	0,0	0,0
Włodawa	24503,0	10461,0	42,7	809,9	3,3	5680,0	23,2	4769,0	19,5	285,3	1,2
Wola Uhruska	15407,0	7756,4	50,3	718,5	4,7	2900,0	18,8	4863,0	31,6	67,9	0,4
Dorohusk	19242,0	7346,3	38,2	463,8	2,4	4099,0	21,3	3015,0	15,7	232,3	1,2
Dubienka	9612,0	6998,0	72,8	0,0	0,0	3161,0	32,9	3837,0	39,9	0,0	0,0
Ruda-Huta	11221,0	5056,0	45,1	13,9	0,1	2767,0	24,7	2114,0	18,8	175,0	1,6
Dołhobyczów	21261,0	5207,1	24,5	27,1	0,1	0,0	0,0	5180,0	24,4	0,0	0,0
Horodło	13022,0	9051,7	69,5	37,3	0,3	3335,0	25,6	5700,0	43,8	16,7	0,1
Hrubieszów miasto	3303,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Hrubieszów	25921,0	6180,5	23,8	0,0	0,0	1900,0	7,3	4090,0	15,8	190,5	0,7
Mircze	23488,0	4307,5	18,3	0,0	0,0	0,0	0,0	4307,5	18,3	0,0	0,0
Ogółem	168777,0	63475,5	37,6	2070,5	1,2	23862,0	14,1	38966,5	23,1	967,7	0,6
Woj. lubelskie	2512 250	569 801,80	22,7	11 549,60	0,5	241 182,00	9,60	301 970,80	12,0	6 864,70	0,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów GUS za rok 2009
Source: Author's study based on GUS data (2009)

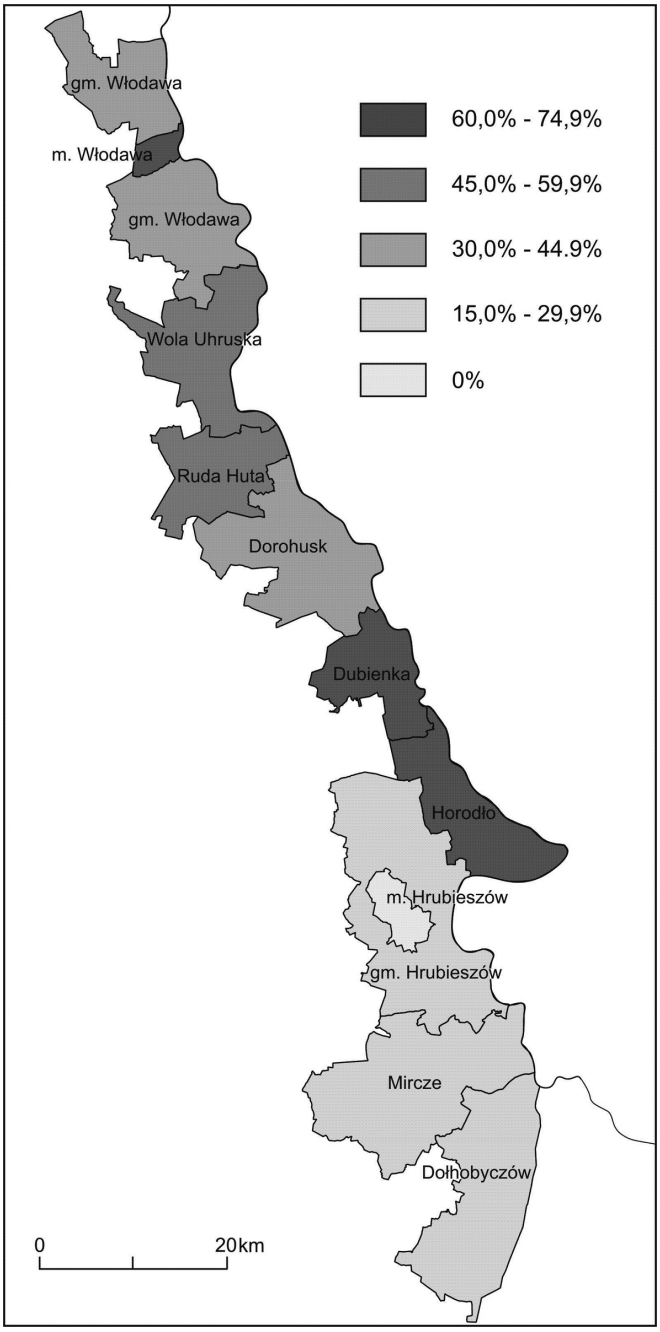

Ryc. 2. Udział obszarów prawnie chronionych (ogółem) w powierzchni gmin nadbużańskich w odcinku Dołhobyczów–Włodawa w 2009 roku
Area of special nature protected by law (total) in the municipalities of the Bug river in the Dołhobyczów–Włodawa section in 2009

Krajowy system obszarów chronionych tworzony od końca lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku nie objął jednak całej doliny. W granicach województwa w dolinie Bugu można wydzielić 10 odcinków o różnej kategorii ochronności (jako parki krajobrazowe i ich otuliny oraz obszary chronionego krajobrazu), w omawianej w niniejszym artykule części doliny – 6. Z mocy prawa unijnego poprzez wyznaczone i zatwierdzone obszary Natura 2000 chroniona jest natomiast niemal cała dolina Bugu (z wyjątkiem okolic Terespola), a zatem i cały omawiany odcinek.

Poniżej zestawiono obszary objęte ochroną prawną, w kolejności stopnia rygorów ochronnych, jakie związane są z ich ustanowieniem (tab. 2). Trzy z wymienionych tu form ochrony przyrody zgodnie z ustawą powinny posiadać plany ochrony. Są to: rezerwaty, parki krajobrazowe, obszary Natura 2000. Taka sytuacja jest korzystna z punktu widzenia ochrony środowiska, niestety, obecnie żaden z obiektów ochrony nie posiada jeszcze takiego planu.

Należy dodać, że dolina Bugu i przylegające do niej gminy od Woli Uhruskiej do Włodawy należą do strefy tranzytowej Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery Polesie Zachodnie. Nie jest to prawna forma ochrony, jednak uzyskanie takiego statusu sprawia, że obszar ten w waloryzacjach atrakcyjności turystycznej województwa zyskał najwyższą kategorię (obszar turystyczny o znaczeniu międzynarodowym). Pozostała część doliny wyróżniona została jako obszar o znaczeniu ponadregionalnym (Raport… 2009; Audyt… 2009; Plan… 2007).

ZAGOSPODAROWANIE TURYSTYCZNE GMIN NADBUŻAŃSKICH W ODCINKU DOŁHOBYCZÓW–WŁODAWA

Zagospodarowanie turystyczne obejmuje różnorodne działania zmierzające do przystosowania środowiska geograficznego na potrzeby turystyki. Elementy infrastruktury turystycznej decydują o możliwości dojazdu i stwarzają warunki pobytu w miejscach, które są celem podróży. Zagospodarowanie turystyczne uznać można również za jeden ze sposobów ochrony walorów turystycznych. Prawidłowe zagospodarowanie turystyczne przyczynia się do powiększenia naturalnej chłonności turystycznej, umożliwiając korzystanie z walorów środowiska wielokrotnie większej grupie turystów. Ta druga funkcja w odniesieniu do obszarów przyrodniczo cennych, a jednocześnie wrażliwych na degradację, ma bardzo duże znaczenie.

Województwo lubelskie jako obszar dawnej Polski B, po II wojnie województwo przygraniczne, mimo dużej atrakcyjności przyrodniczej i kulturowej ma słabo rozwiniętą bazę turystyczną. W województwie lubelskim, trzecim co do wielkości w kraju (25 122 km^2), znajduje się zaledwie 1% miejsc noclegowych, przy tym wykorzystanych w mniejszym stopniu niż średnio w Polsce (Turysty-

Tab. 2. Obszary chronione w gminach nadbużańskich w odcinku Dołhobyczów–Włodawa w 2009 roku
Protected areas in the municipalities of the Bug River in the Dołhobyczów–Włodawa section in 2009

Gmina *Commune*	Rezerwaty *Nature reserves*	Obszary Natura 2000 Ostoje ptasie *Special birds protection areas*	Obszary Natura 2000 Ostoje siedliskowe *Sites of community importance*	Parki krajobrazowe *Landscape parks*	Obszary chronionego krajobrazu *Protected landscape area*
Włodawa miasto	–	Dolina Środkowego Bugu PLB060003			Poleski OCK
Włodawa	Jezioro Orchowe – torfowiskowy Magazyn – torfowiskowy Trzy Jeziora – torfowiskowy Żółwiowe Błota – faunistyczny	Dolina Środkowego Bugu PLB060003	Poleska Dolina Bugu PLH060032 Lasy Sobiborskie PLH060043	Sobiborski PK	Poleski OCK
Wola Uhruska	Jezioro Brudzieniec – torfowiskowy Małoziemce – faunistyczny	Dolina Środkowego Bugu PLB060003	Poleska Dolina Bugu PLH060032 Lasy Sobiborskie PLH060043	Sobiborski PK	Chełmski OCK
Dorohusk	Brzeźno – torfowiskowy Roskosz – torfowiskowy	Dolina Środkowego Bugu PLB060003 Chełmskie Torfowiska Węglanowe PLB060002	Las Żaliński PLH06_59 Poleska Dolina Bugu PLH060032 Torfowiska Chełmskie PLH060023	Chełmski PK	Chełmski OCK
Dubienka	–	Dolina Środkowego Bugu PLB060003 Lasy Strzeleckie PLB060007	Poleska Dolina Bugu PLH060032 Uroczyska Lasów Strzeleckich PLH060099	Strzelecki PK	Grabowiecko-Strzelecki OCK
Ruda-Huta	Bagno Serebryskie – torfowiskowy	Dolina Środkowego Bugu PLB060003 Chełmskie Torfowiska Węglanowe PLB060002	Poleska Dolina Bugu PLH060032 Torfowiska Chełmskie PLH060023 Las Żaliński PLH06_59	Chełmski PK	–
Dołhobyczów	Suśle Wzgórza – faunistyczny	Dolina Środkowego Bugu PLB060003	Suśle Wzgórza PLH060019 Zachodniowołyńska Dolina Bugu PLH060035 Lasy Dołhobyczowskie PLH060103	–	Dołhobyczowski OCK

Horodło	Liski – leśny	Dolina Środkowego Bugu PLB060003 Lasy Strzeleckie PLB060007	Poleska Dolina Bugu PLH060032 Uroczyska Lasów Strzeleckich PLH060099	Strzelecki PK	Nadbużański OCK
Hrubieszów miasto	–	–	–	–	–
Hrubieszów	–	Dolina Środkowego Bugu PLB060003 Lasy Strzeleckie PLB060007	Uroczyska Lasów Strzeleckich PLH060099, Zachodniowołyńska Dolina Bugu PLH060035	–	Nadbużański OCK
Mircze	–	Dolina Środkowego Bugu PLB060003	Zachodniowołyńska Dolina Bugu PLH060035 Adelina PLH06_35 Ostoja Tyszowiecka PLB060011 Lasy Mirczańskie PLH060104 Lasy Dołhobyczowskie PLH060103	–	Dołhobyczowski OCK Nadbużański OCK

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów GUS (2009) i RDOŚ (2010)
Source: Autor's study based on GUS (2009) and RDOŚ (2010) data

ka, 2009). Baza noclegowa, stanowiąca podstawowy element zagospodarowania turystycznego, skupia się w miastach. Według badań Instytutu Turystyki (2008) tylko w 85 gminach województwa (40%) istniały kwatery agroturystyczne, a pokoje gościnne zaledwie w 51 (24%), co stawia województwo na ostatnim miejscu w kraju. Niższe od średniej krajowej są wskaźniki rozwoju bazy gastronomicznej oraz infrastruktury transportowej, szczególnie dostępności obszaru poprzez dojazdy koleją. Opisywany obszar dostępny jest dla ruchu międzynarodowego poprzez dwa przejścia graniczne w Zosinie i Dorohusku.

Na obszarze objętym badaniami w 2009 roku znajdowało się 48 obiektów zbiorowego zakwaterowania, obejmujących następujące kategorie: obiekty hotelowe, inne obiekty zbiorowego zakwaterowania, kempingi i pola biwakowe, zespoły domków kempingowych i inne obiekty. We Włodawie było ich łącznie 4, Hrubieszowie 2, a w pięciu gminach: Włodawa, Wola Uhruska, Dorohusk, Dubienka i Hrubieszów 42, przy czym najwięcej w gminie Włodawa (36) i Dubienka (3). Obiekty hotelowe znajdują się jedynie we Włodawie (1), Okunince (2) i Hrubieszowie (2). Liczba obiektów zbiorowego zakwaterowania omawianego obszaru stanowi 16,8% liczby obiektów w województwie. Łączna liczba miejsc w tych obiektach wynosiła 3018, z tego 2528, czyli aż 83,6%, przypadało na miasto i gminę Włodawa, gdzie znajduje się jezioro Białe, najlepiej zagospodarowane turystycznie jezioro Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego. Gdyby w analizie pominąć gminę i miasto Włodawa, odsetek obiektów w badanym obszarze zmalałby w stosunku do całego województwa do 3,1%, a miejsc noclegowych do 2,5%. Charakterystyczną cechą bazy noclegowej jest jej sezonowość. Znajduje się tu zaledwie 7 obiektów czynnych przez cały rok, a miejsca noclegowe całoroczne, w liczbie 280, stanowią zaledwie 9,3% wszystkich miejsc noclegowych.

Dane dla opisywanego odcinka Bugu warto zestawić z wynikami badań R. Wilusia (2008), który analizując przestrzeń turystyczną rzek w Polsce, posłużył się podobną metodyką. W celu określenia znaczenia rzek na cele turystyki określił on wielkość bazy noclegowej na podstawie danych GUS w gminach nadrzecznych w całej Polsce. Według jego badań w gminach położonych nad Bugiem znajdowało się 9,41% miejsc noclegowych (drugie miejsce po Sanie) (tab. 3).

Porównanie tego zestawienia z wcześniej przytoczonymi danymi wskazuje, że liczba miejsc noclegowych w omawianych gminach nadbużańskich w 2009 roku zmalała w stosunku do roku 2001 o 29,5%.

Bazę noclegową dokumentowaną coroczną sprawozdawczością GUS powiększają zasoby kwater agroturystycznych. Podanie precyzyjnej liczby miejsc bez szczegółowych badań terenowych jest trudne. Według ostatnich danych, jakie opublikował GUS (2002), na opisywanym obszarze znajdowało się jedynie 16 kwater dysponujących 132 miejscami noclegowymi. Obecnie liczba kwater agroturystycznych jest znacznie większa. Według aktualnych informatorów turystycznych (Województwo lubelskie, 2010) oraz Mapy agroturystycznej województwa (2009)

Tab. 3. Miejsca noclegowe w gminach nadrzecznych wybranych rzek w Polsce i odcinka Bugu objętego badaniami w 2001 roku
Bed places in collective tourist accommodation establishments in municipalities along the selected rivers in Poland and the Bug section under research in 2001

Nazwa rzeki *River name*	Długość *Length* (km)	Miejsca noclegowe *Bed places in collective tourist accommodation establishments*		Liczba miejsc noclegowych na km biegu rzeki *Bed places per km of the river length*
		liczba *Number*	%	
San	444	8949	10,51	20,16
Bug	772	8013	9,41	10,38
Wisła	1048	5848	6,87	5,58
Odra	854	5538	6,50	6,48
Wieprz	303	4990	5,86	16,48
Warta	808	4580	5,38	5,67
Razem w Polsce	11163	85148	100,00	7,62
Odcinek Bugu Dołhobyczów–Włodawa	223	4282	5,02	19,9
Odcinek Bugu Dołhobyczów–Włodawa bez miasta i gminy Włodawa	185	576	0,68	3,1

Źródło: Wiluś R., 2008 i badania własne
Source: Wiluś R., 2008 and Autor's study

przekracza 30, aczkolwiek liczba ta również wydaje się zaniżona. Najwięcej kwater znajduje się w Woli Uhruskiej, Horodle, Dubience, a także Okunince, Zbereżu, Stulnie, Sobiborze, Orchówku, Kryłowie, Zosinie. Ten rodzaj bazy ma szanse dalszego rozwoju, gdyż działa tu kilka stowarzyszeń agroturystycznych: Stowarzyszenie Agroturystyczne Ziemi Włodawskiej, Dubienieckie Stowarzyszenie Agroturystyczne, Nadbużańskie Stowarzyszenie Agroturystyczne Wola Uhruska i „Powiatowe Centrum" Stowarzyszenie Agroturystyki w Hrubieszowie z siedzibą w Horodle. Istotnym elementem bazy turystycznej umożliwiającym tani wypoczynek młodzieży są schroniska młodzieżowe. Znajdują się one w Dubience, Dorohusku, Świerżu, Włodawie. W Starosielu istnieje stanica harcerska, a w Dubience i Okunince istnieje możliwość uzyskania noclegu w pokojach gościnnych.

Obiekty bazy gastronomicznej towarzyszą na ogół obiektom noclegowym, ponadto w większej liczbie występują w miastach – Włodawie i Hrubieszowie, a w sezonie turystycznym w miejscowościach, gdzie przebywa większa liczba turystów, głównie w gminie Włodawa, a także Dubienka i Dorohusk.

Zestawienie obiektów, miejsc noclegowych, udzielonych noclegów w gminach nadbużańskich objętych badaniami prezentuje tab. 4 i ryc. 3.

Tab. 4. Miejsca noclegowe, obiekty, udzielone noclegi w gminach nadbużańskich w odcinku Dołhobyczów–Włodawa w 2009 roku
Bed places, collective tourist accommodation establishments, overnight stays in the municipalities of the Bug river in the Dołhobyczów–Włodawa section in 2009

Miejscowość *Locality*	Miejsca noclegowe w obiektach zbiorowego zakwaterowania *Bed places in collective tourist accommodation establishments*	Miejsca noclegowe w obiektach zbiorowego zakwaterowania – całoroczne *Bed places in collective tourist accommodation establishments – yearly*	Korzystający z noclegów *Tourists accommodated*	Udzielone noclegi *Overnight stays*	Obiekty zbiorowego zakwaterowania *Collective tourist accommodation establishments*
Włodawa miasto	203	20	2247	4723	4
Włodawa	2 321	183	19542	98984	36
Wola Uhruska	25	0	14	14	1
Ruda-Huta	0	0	0	0	0
Dorohusk	25	25	878	878	1
Dubienka	285	0	361	844	3
Hrubieszów	63	63	2462	2631	1
Hrubieszów miasto	96	47	1759	2045	2
Horodło	0	0	0	0	0
Dołhobyczów	0	0	0	0	0
Mircze	0	0	0	0	0
Razem	3018	338	27263	110119	48
% województwa	16,0	3,0	4,2	6,9	16,8
Lubelskie – ogółem	18909	11306	652245	1602 459	285

Źródło: Główny Urząd Statystyczny 2009
Source: Central Statistical Office 2009

Ważnym elementem infrastruktury turystycznej są szlaki turystyczne. W obszarze objętym badaniami przebiega 10 znakowanych szlaków turystycznych, większość w północnej części obszaru. Są to następujące szlaki: Nadbużański: Kózki–Dołhobyczów (czerwony o znaczeniu regionalnym); Szlak Centralny Pojezierza: Urszulin–Włodawa (niebieski – o znaczeniu regionalnym); Szlak im. Tadeusza Kościuszki: Krasnystaw–Uchańka (niebieski); Szlak Chełmskich Torfowisk Węglanowych: Chełm (Podziemia)–Dorohusk PKP (niebieski); Szlak Pojezierny Południowy Urszulin–Hniszów (żółty); 2 szlaki wokół Włodawy (zielony i żółty), Szlak Trzech Jezior: Sobibór–Wola Uhruska (niebieski); wokół Sobiboru:

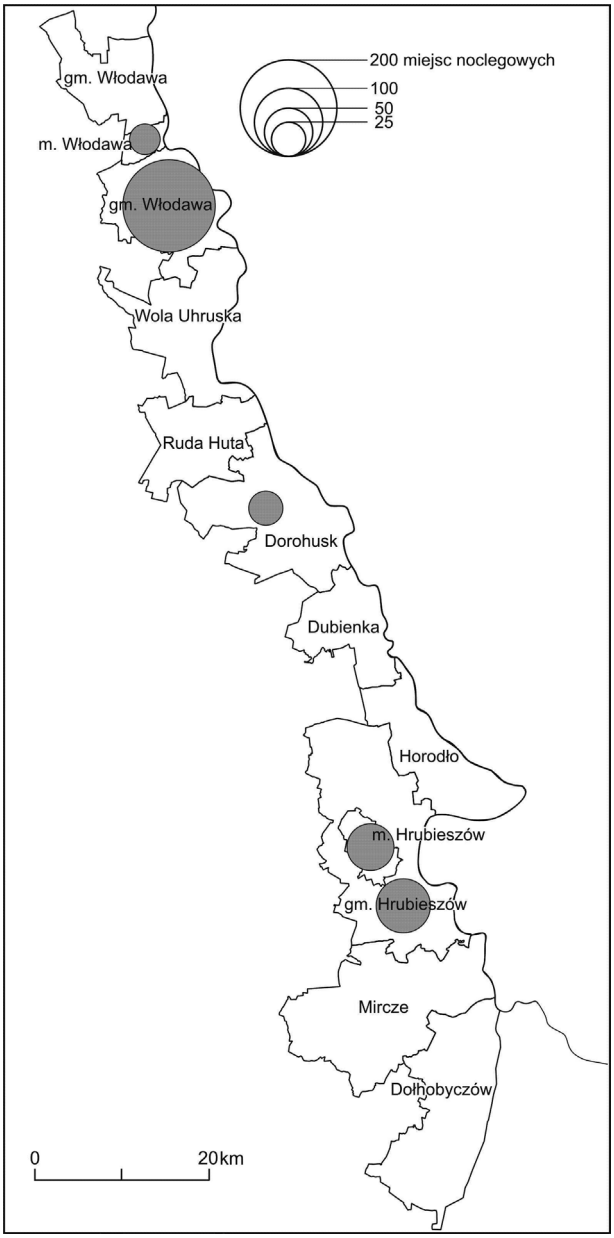

Ryc. 3. Miejsca noclegowe w obiektach zbiorowego zakwaterowania – całoroczne w gminach nadbużańskich w odcinku Dołhobyczów–Włodawa w 2009 roku
Bed places in collective tourist accommodation establishments–yearly in the municipalities of the Bug river in the Dołhobyczów–Włodawa section in 2009

Pętla Sobiborska (zielony); Łącznikowy Lasów Sobiborskich: Sobibór–Okuninka (czarny).

Wzdłuż doliny Bugu biegną szlaki rowerowe. Najdłuższy z nich to szlak: Janów Podlaski–Włodawa oraz Włodawa–Hrubieszów. W środkowej części analizowanego obszaru znajduje się również odcinek szlaku rowerowego Lublin–Wola Uhruska. Dużą atrakcję tego obszaru stanowi przebiegający tędy Poleski Szlak Konny. W Okunince znajduje się również szkółka jeździecka. Oprócz znakowanych szlaków o znaczeniu regionalnym istnieją szlaki piesze i rowerowe oraz ścieżki o znaczeniu lokalnym. Są to: ścieżka przyrodniczo-historyczna „Bolko" w Hniszowie, ścieżki spacerowe „Meandry Bugu" w Hniszowie, „Starorzecze Bugu" w Starosielu, „Dolina Bugu" w Woli Uhruskiej oraz szlak rowerowy z Woli Uhruskiej do Okuninki.

Oznakowane szlaki prowadzą również przez obszar o wysokim statusie ochronnym, jakim jest rezerwat Trzy Jeziora w Sobiborskim Parku Krajobrazowym. Pozostałe rezerwaty, z wyjątkiem trudno dostępnego rezerwatu Siedliszcze, nie są udostępnione dla turystów, ale szlaki wyznaczone są tuż przy ich granicy, co pozwala na obserwację przyrody i krajobrazu. Spośród obiektów infrastruktury sportowej poza boiskami przy szkołach znajdują się również korty tenisowe we Włodawie i Woli Uhruskiej.

Dolina Bugu stwarza możliwości rozwoju turystyki wodnej. Na całej długości Bugu oraz w dolnych odcinkach Włodawki i Uherki organizowane są spływy kajakowe. Zagospodarowane kąpieliska znajdują się nad jeziorem Białym, w Husynnem, Woli Uhruskiej, Starosielu. Punkty informacji turystycznej znajdują się natomiast w Hrubieszowie, Włodawie, Okunince, Dorohusku, Dubience, Rudzie-Hucie.

Przedstawiona charakterystyka infrastruktury turystycznej na opisywanym obszarze wskazuje na bardzo nierównomierne jej rozmieszczenie. Wyłączając Włodawę i Okuninkę oraz miasto Hrubieszów, pozostały obszar doliny zaliczyć należy do terenów słabo i bardzo słabo zagospodarowanych turystycznie. Za ośrodki ważne dla rozwoju turystyki o znaczeniu ponadlokalnym, posiadające stosunkowo dobrze rozwiniętą bazę turystyczną, uznać można Wolę Uhruską i Starosiele (gmina Dubienka).

Porównując stan zagospodarowania turystycznego z rozmieszczeniem obszarów o największych walorach przyrodniczych, zauważamy, że wielkość zagospodarowania turystycznego odpowiada randze walorów przyrodniczych jedynie w odniesieniu do gminy Włodawa, położonej w granicach Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery Polesie Zachodnie. Zbieżność ta wynika jednak nie tyle z przyrodniczych wartości obszaru, ile z bardzo wysokich w skali województwa walorów wypoczynkowych jezior Białe i Glinka. Na pozostałym obszarze taka korelacja nie występuje. Istnieje wręcz zależność odwrotna. W gminach Dołhobyczów, Mircze, Horodło, gdzie oprócz Obszarów Natura 2000 w dolinie Bugu wyznaczono obszary ochronionego krajobrazu, a w gminach Ruda-Huta i Dorohusk – parki krajobrazowe, infrastruktura turystyczna jest znikoma lub prawie jej brak.

PODSUMOWANIE

Dolina Bugu, najdłuższej rzeki województwa, należy do najbardziej atrakcyjnych przyrodniczo i krajobrazowo obszarów Lubelszczyzny. Jej walory przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe mogłyby stać się czynnikiem aktywizującym obszary rolnicze położone w sąsiedztwie. Tymczasem przedstawiona charakterystyka zagospodarowania turystycznego wskazuje na słabe i bardzo nierównomierne zagospodarowanie na cele turystyczne. Nieco mniejsza dostępność obszaru ze względu na przygraniczny charakter nie musi stanowić przeszkody dla rozwoju turystyki, a może wręcz sprzyjać racjonalnemu planowaniu zagospodarowania turystycznego.

W obszarach o dużych walorach przyrodniczych wskazana jest ostrożność we wprowadzaniu nowych funkcji. Decyzje dotyczące zagospodarowania należy poprzedzać wnikliwymi obserwacjami i badaniami terenowymi, zwłaszcza w odniesieniu do doliny Bugu, gdzie nawet na niewielkiej przestrzeni występują zarówno siedliska bardzo odporne na degradację, jak i łatwo jej ulegające (np. zarośla wierzbowe i lasy łęgowe). Różna jest też odporność na degradację określonych fragmentów doliny. W pobliżu koryta w obrębie terasy zalewowej oraz stref krawędziowych podatność środowiska na degradację jest większa, zatem nie jest tam wskazana lokalizacja obiektów turystycznych na potrzeby turystyki pobytowej. W obszarach dolin rzecznych możliwy jest natomiast rozwój różnorodnych form turystyki przyjaznej środowisku – turystyki kwalifikowanej, zwłaszcza wędkarstwa i kajakarstwa, turystyki pieszej, rowerowej, przyrodniczej, edukacyjnej, krajoznawczej. Ośrodki obsługi turystów powinny znajdować się poza jej obszarem.

Wskazane byłoby opracowanie koncepcji rozwoju turystki dla gmin położonych w dolinie Bugu na całej długości, która pozwoliłaby na uwzględnienie uwarunkowań przyrodniczych, dokonanie oceny chłonności obszaru i wyznaczenie obszarów właściwych do rozwoju tej funkcji. Powołanie w dolinie obszarów chronionych sieci Natura 2000, która przecież nie wprowadza restrykcyjnych ograniczeń, ale ma zapewnić niepogarszanie stanu środowiska, może okazać się korzystne. Obszary te wymagają inwentaryzacji cennych przyrodniczo siedlisk i gatunków, a to może pomóc w podejmowaniu właściwych decyzji odnośnie do wprowadzania infrastruktury turystycznej i kierowania ruchem turystycznym na tym obszarze.

LITERATURA

Audyt turystyczny województwa lubelskiego. 2009, Polska Agencja Rozwoju Turystyki. Warszawa, (http://www.lubelskie.pl/img/userfiles/files/PDF/Urzad/AUDYT_TURYSTYCZNY_WOJEWODZTWA_LUBELSKIEGO.pdf).

Błachuta J., Błachuta J., Kusznierz J., 2002: Ichtiofauna Bugu. [W:] A. Dombrowski, Z. Głowacki, W. Jakubowski, I. Kovalchuk, M. Nikiforom, W. Szwajgier, K. H. Wojciechowski

(red.), Korytarz ekologiczny doliny Bugu. Stan – Zagrożenia – Ochrona, Fundacja IUCN Poland, Warszawa, 168–182.

Kondracki J., Geografia regionalna Polski. 1998. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Mapa agroturystyczna Wieś lubelska zaprasza. 2009. Lubelski Związek Stowarzyszeń Agroturystycznych, Nałęczów.

Pałka K., Dębała A., Połowiński M., Łapiński D., Wasiluk D., 2002: Motyle dzienne. [W:] A. Dombrowski, Z. Głowacki, W. Jakubowski, I. Kovalchuk, M. Nikiforom, W. Szwajgier, K. H. Wojciechowski (red.), Korytarz ekologiczny doliny Bugu. Stan – Zagrożenia – Ochrona, Fundacja IUCN Poland, Warszawa, 155–166.

Piotrowska M., Jaszcz Z., Niejedli L., Marczakowski P., Stachyra P., Urban M., Krogulec J., Piotrowski G., Walory ornitologiczne doliny Bugu – odcinek lubelski. 2002. [W:] A. Dombrowski, Z. Głowacki, W. Jakubowski, I. Kovalchuk, M. Nikiforom, W. Szwajgier, K. H. Wojciechowski (red.), Korytarz ekologiczny doliny Bugu. Stan – Zagrożenia – Ochrona, Fundacja IUCN Poland, Warszawa, 218–226.

Plan marketingu turystyki w województwie lubelskim na lata 2007–2013, 2007: Zarząd Województwa Lubelskiego. Lublin (http://www.bpp.lublin.pl/oprac1/turystyka.m/plan.marketingu.pdf).

Polska. Natura 2000 mapa w skali 1: 750 000, 2009. Stan na wrzesień 2009 Ministerstwo Środowiska. Daunpol sp. z o.o. Wydawnictwo Kartograficzne, Warszawa.

Raport o Stanie Zmian w Zagospodarowaniu Przestrzennym Obszaru Województwa Lubelskiego. 2009. Lublin http://www.bpp.lublin.pl/oprac1/plan/Zmiana%20PZPWL_uwarunkowania_zew_synteza.pdf

Rocznik Rzeczypospolitej Polskiej. 2009. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.

Rocznik Województwa Lubelskiego. 2009. Wojewódzki Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin.

Standardowe formularze danych obszarów Natura 2000, kwiecień 2011 (http://natura2000.gdos.gov.pl/natura2000/pl/proste.php).

Szwajgier W., Kovalchuk I., Michalczyk Z., Turczyński M., 2002: Fizjograficzna charakterystyka doliny Bugu i jego dorzecza. [W:] A. Dombrowski, Z. Głowacki, W. Jakubowski, I. Kovalchuk, M. Nikiforom, W. Szwajgier, K. H. Wojciechowski (red.), Korytarz ekologiczny doliny Bugu. Stan – Zagrożenia – Ochrona, Fundacja IUCN Poland, Warszawa, 11–28.

Turystyka 2010. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.

Turystyka 2009. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.

Urban D., Wójciak H. 2002: Szata roślinna doliny Bugu w Polsce – odcinek środkowy. [W:] A. Dombrowski, Z. Głowacki, W. Jakubowski, I. Kovalchuk, M. Nikiforom, W. Szwajgier, K. H. Wojciechowski (red.), Korytarz ekologiczny doliny Bugu. Stan – Zagrożenia – Ochrona, Fundacja IUCN Poland. Warszawa, 96–112.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (DzU nr 92, poz. 880).

Wiluś R., 2008: Turystyka w środowisku geograficznym doliny rzeki. [W:] Uwarunkowania rozwoju turystyki zagranicznej w Europie Środkowej i Wschodniej. Uniwersytet Wrocławski, Wrocław, 10, 221–229.

Województwo Lubelskie. Informator turystyczny 2010. Wydawnictwo Urzędu Marszałkowskiego w Lublinie, Lublin.

SUMMARY

This article presents results of research concerning tourist infrastructure in some districts located in the Bug river valley, in the context of protected areas. The territory examined includes 9 rural districts and 2 towns in the immediate neighborhood of the river. These administrative units are characterized by great natural value. Their total area is 687,7 km^2 that makes 6,7% of the whole Lublin voivodship. On the other hand, the share of protected areas (without Natura 2000) is twice as high – 11,1%. Protected areas makes 37,6% of the territory under study. In some units, share of protected areas is very high: Dubienka – 72%, Horodło – 69,5%.

In 2009 in the region examined there were 48 objects of collective accommodation – 16,8% of total number in the voivodship. 83,6% of all objects were situated in Włodawa. Characteristic feature of accommodation is seasonality. There are only 7 objects that functions the whole year and year-round lodging places (280) makes barely 9,3% of the totality.

Comparing tourist management with presence of areas of the highest natural values, one can see strong correlation between these two indexes only in rural unit – Włodawa, located within the borders of Biosphere Reserves "Polesie Zachodnie" (West Polesie) In case of other units such a interdependance does not exist. On the contrary, there is opposite relation. In Dołhobyczów, Mircze, Horodło, where apart from areas of Natura 2000, in the Bug river valley landscapes protected areas and landscapes parks were created, tourist infrastructure is insignificant or even does not exist.

The existence of large protected areas and natural value make it possible to develop various forms of environmentally friendly tourism – tourism qualified, especially fishing and canoeing, hiking, biking, nature education tourism. Tourist service centers should be located outside the valley. Due to the high natural values, caution is advisable to adapt the area for tourism. Such decisions should precede the insightful observations and fieldstudy in order not to affect the structure of natural and touristic values of this area.